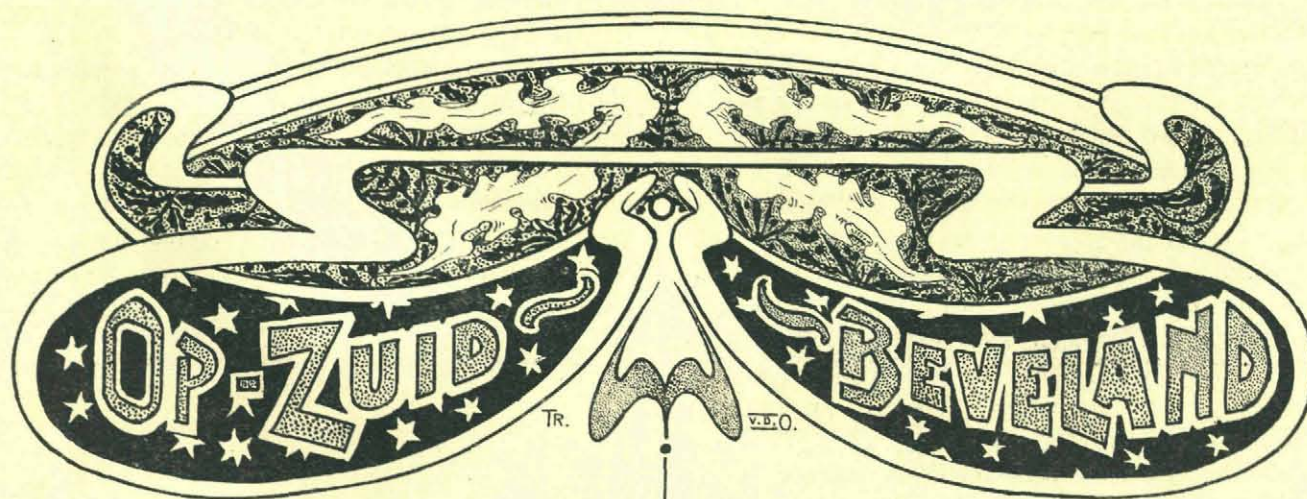

(Vervolg van blz. 84).

Het eiland mag veel schoons herbergen — de kuststreek is toch het heerlijkste. Dan te liggen aan den dijk met niets om me dan 't gegons van duizenden insecten en voor me 't gedruisch der af- en aanrollende golven tegen den dijk of over de schorren, waar de blanke meeuwen azen op buit of dobberen op 't heldere water der kreekjes. En voor de schorren een rij gekuifde koppen van de strandgolven, vervloeiend verderop in 't heerlijk groen van 't zeewater. Boven dat heldere water zweven rappe sterntjes en duiken plotseling diep beneden in het water, dat het hoog opspat. Of een bruinvisch dartelt door het groene nat, van vreugde buitend, rollend en wentelend het visschenlijf, dat glinstert van duizenden parelende waterdruppels. Pijlsnel schiet hij door het water en verdwijnt, maar verderop verschijnt hij weer, nu vergezeld door zijne makkers, die wedijveren met hem en opspringen uit hun bewegelijk element. Op een plaat liggen zeehonden, een kudde bont vee in de verte. Nu en dan richt een zich op en laat zijn schor geblaf hooren, of rekt zich behaaglijk uit en keert zich op de andere zijde, om zich te zonnen.

Op de schorren heeft de vloed allerlei dieren achtergelaten: zeesterren, vischjes, kwallen e. a., een zekere prooi voor de nooit verzadigde meeuwen, die elkander met de grootste woede en het grootste leven elk lekker beetje betwisten.

De zeesterren blijven nog in leven tot de volgende vloed komt, doch de vischjes sterven bij gebrek aan water spoedig, als ze voor dien tijd niet verslonden zijn door de meeuwen, en van de kwallen blijft een vieze, bruine massa, een vuile klomp slijm over. Zoo schoon ze er in 't water uitzien, zoo onooglijk zijn ze, als ze dood zijn.

Een prachtig gezicht is 't, op een schip door de

Zeeuwsche wateren te zeilen en dan naar beneden kijkend te bewonderen de prachtige blauwe kwallen, hunne klokken beurtelings uit- en instulpend en zich in schuine richting tegen den stroom opwerkend. Voornamelijk zijn het twee soorten: de zeeleng (*Rizostoma*), die aan zijn acht armen blaasachtige opzwellingen heeft. Die zullen waarschijnlijk het dier zijn naam hebben gegeven. De andere is de *Aurelia aurita* — de oorkwal — met een mooi groot blauwachtig scherm, waarvan neteldraden afhangen. Die organen kunnen een allervervelendste jeuk veroorzaken, dat hebben we ondervonden. Als er bij badplaatsen veel kwallen voorkomen, zal 't wel plezierig baden zijn in zoo'n netelige omgeving.

Zeer eigenaardig zijn de gordels karakterplanten op de schorren. Bij den dijk begint, tot waar de vloed zijn hoogtepunt bereikt, het kweldergras (*Glyceria maritima* en *G. distans*); hoe verder naar het gebied van eb en vloed, hoe armoediger er de plantjes uit gaan zien, totdat eindelijk het gras geheel ophoudt en plaats maakt voor de zee-aster. (*A. tripolium*), die door hare grootte verbazend veel slijk terughoudt en met haar lila bloempjes de schor vervroolijkt.

Op deze volgt een strook van de eigenaardige vertakte zeekraal, een echte zoutplant, doortrokken als zij is met zeewater en zeezout. Eet men de blaadjes rauw, dan proeft men dat terstond, maar gekookt is het een heerlijke frissche groente, die veel in Zeeland gegeten wordt. Hollanders, die het proefden, verzekerden mij, dat het heerlijk smaakte en roemden het. De jonge zee-aster plantjes (*Lams-vooren*, zooals de Zeeuwen zeggen) worden ook gegeten, doch zijn minder heerlijk, maar in frischheid doen beide groenten voor geen andere onder.

Op de zeekraal volgt een soort Brondraad, dat de schorren als ze nog jong zijn „bloeien“ doet, naar de uitdrukking der kustbewoners.

CATABOSA?
GLYCERIA?

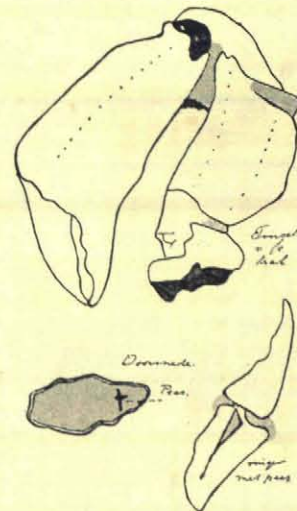
Verder is de schor kaal en uit zee gezien, moeilijk te onderscheiden van het water, zoo onmerkbaar gaan hier zee en land in elkander over. Langzaam maar zeker, naarmate de schor groeit, verdringt het kweldergras de zeeaster en deze op haar beurt de zeekraal, die langzamerhand meer gebied op het Brondraad veroverd. Die strooken zijn natuurlijk niet zoo duidelijk te zien, dat begrijpt ieder wel. Op sommige plaatsen zijn de schorren zoo breed, dat men aan het einde er van staande, den dijk niet goed onderscheiden kan, dikwijls zijn ze een uur breed. Die vormen dan geen aaneengesloten geheel, o neen, ze zijn door ontelbare kreekjes en kreeken doorsneden.

In die geultjes op de schorren leven een onnoemlijk aantal krabben, groote en kleine. Overal snuffelen ze en overal kruipen ze tusschen, om prooi te zoeken. Als men den dijk afdaalt, langs de steenglooiing, dan ritselt en schuifelt het daaronder van de krabben, die daar en tusschen het blaaswier leven, dat den dijk tot zekere hoogte omlijst. 't Zijn rare beestjes, die krabben! Loopen kunnen ze in alle mogelijke richtingen, doch aan rechtuit fatsoenlijk loopen hebben ze een broertje dood. Meestal loopen ze zijwaarts met rukken en zoo potsierlijk, dat iemand, die ze voor het eerst hard ziet loopen, lachen moet. Wil men ze vangen en zien ze de kans schoon, dan manoeuvreeren zij een keer of wat van links naar rechts en verdwijnen dan plotseling van (of beter onder) den aardbodem. Zij hebben zich dan, met opgesperde scharen bliksemsnel in het slib gewerkt, en daar zijn ze bazen in. In de Zeeuwsche wateren leeft nog een neefje van de strandkrab, de heremietkreeft. Dat is een leuke sinjeur. Die bergt z'n zacht achterlijf in den hoorn van een wulk, waar hij zich vasthoudt met zijn achterste pooten en een bult, dien hij op z'n rug draagt. Een vreemd gezicht, zoo twee scharen, één lange en een korte, uit een slakkenhuis te zien steken, met een paar oogen op steeltjes. Heel aardig is 't ook te zien, hoe hij zich in een andere schelp steekt. Dat kan met een beetje geduld heel goed gezien worden op 't strand. Hij pakt met z'n scharen een grootere schelp, beet en kruipt in een verborgen hoekje om zich daar heel stiekem van zijn oude te ontdoen en een nieuwe aan te trekken.

In de scharen hebben de krabben een verbazende kracht; ze krijgen er iemand het bloed mee uit de vingers.

De spieren in het klauwlied van een krabbeschaar zijn dan ook verbazend dik en stevig, de pees, waarmede de beweegbare „vinger“ bevestigd is, is zelfs beenig en zeer breed. Hij blijft er ook na den dood aan bevestigd en men moet een scherp mes gebruiken om die pees van den vinger te snijden. Met de „tingels“ (zoo zegge de Zeeuwsche jongens)

houden de krabben alles vast, wat van hun gading is en brengen het er mee naar den mond. Vele krabben gaan dikwijls met het trosje wormen van de hengels der heeren hengelaars strijken. Als den Zeeuwschen jongens zoo iets gebeurt, wordt de krab zonder mededoogen de tingel afgedraaid, maar onze aldus toegetakelde vriend schijnt zoo iets niet veel erger te vinden, dan eene verschooning, want na eenigen tijd komt de krab weer met nieuwe scharen ten tooneele en gaat opnieuw verwoestingen

Krabbeschaar.

aanrichten onder mossels en oesters. Want schade doet hij aan de oesterteelt, ontzaglijke schade en trouw wordt hij in zijn schandelijk bedrijf geholpen door de zeesterren, die er o! zoo onnoozel uitzien, als ze stijf en schijnbaar onbeweeglijk op het strand liggen met hun vijf puntig, op steen gelijkend lichaam. Maar aan de onderzijde van hun lichaam zijn duizenden voetjes bezig het dier langzaam, maar zeker naar zee te schuiven, waar het zich aan den stroom toevertrouwt, die het wel te eeniger tijd op een oester- of mosselbank zal werpen. Die verlaat het dan niet meer of 't moet gedwongen zijn. Van den eenen oester kruipt het dier naar den ander, heel in 't geniep zijn roovershandwerk uitoefenend. Krabben en zeesterren zijn de grootste vijanden van de oesterteelt. Een krab scheurt het vleesch bij stukken uit den oester; de zeester komt in uren niet verder dan een halve meter, maar dan kan men ook verzekerd zijn dat alle oesters, als 't maar eenigszins mogelijk is, op dien halven meter slechts schelpen nog zijn. Met zijn vijf stijve stralen ziet hij er zoo lief en onbeweeglijk uit. Beproof eens twee stralen naar elkaar te bewegen, 't zal u niet gelukken. Duw, trek, wring gerust, ze geven niet mee, totdat eindelijk ja! — er komt beweging, ze buigen iets naar elkander toe, maar — krak! in de eene hand houdt ge de zeester min twee stralen, in de andere de rest. Koppigheid, anders niet! Ze kunnen hunne stralen wel degelijk bewegen en ze

zelfs over elkaar schuiven als dat moet (beter als HH. zeesterren het willen). Met het grootste gemak buigen ze de stralen voor- of achterwaarts of vouwen ze in de lengte op, als ze tusschen twee steenen door willen kruipen. Ze kunnen alle stralen op één na verliezen, zonder dat het vijf-armige monster er iets om geeft, de „verloren voorwerpen“ groeien weer aan. Hunne mond ligt aan de onderzijde, precies in het midden van 't lichaam, vandaar dat ze bijna geheel in de schelp kruipen als ze het lekkere beetje verorberen willen, en dan langzaam met hunne vijf haken het arme slachtoffer naar binnen werken. Hebben zij dien arbeid verricht, dan wandelen ze doodkalm naar een volgend schelpdier met geopende kleppen, om hun altijddurenden maaltijd voort te zetten. En met zijn vijf oogen kan hij ze best uitzoeken.

Aan de punt van iederen arm zit zoo'n oog — een gemakkelijke plaats werkelijk, wat zouden wij menschen daar een plezier van hebben, als ze zoo gemakkelijk als een zeester „om een hoekje kunnen kijken“. Eer de arme oester of mossel er op bedacht is, heeft de roover met een van zijn oogen naar binnen gegluurd en meteen zijn arm wat verder er in geduwd. Nu mag het offer vrij zijn schaal sluiten; de zeeschuimer, die eenmaal ergens vasten voet heeft, laat niet los en komt letterlijk voetje voor voetje binnen. De oester is verloren. De strijd om het bestaan, die in de zee zulke reusachtige afmetingen aanneemt, heeft weer een offer geëischt.

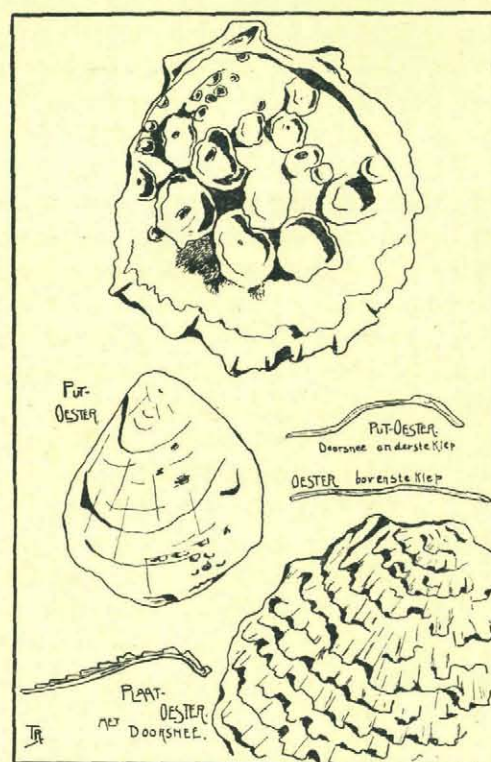
't Is dus niet te verwonderen, dat de Yerseke-naars geweldig het land hebben aan zeesterren en krabben en dat zij een ware verdelingskrijg tegen die roovers voeren, om hunne oesters te beschermen. Het kweken gaat al met moeilijkheden genoeg gepaard. En die arme oesters. Zij worden tegen hunne vijanden — die ze levend opeten, bewaard en bewaakt, opdat ze later door den mensch — ook levend zouden worden opgegeten. Maar de mensch eet de oesters met champagne en de zeesterren doen het maar met zeewater.

Yerseke leeft bijna hoofdzakelijk van de oesterteelt en vischvangst, getuige de pas vergroote haven, die heel wat hoogaarsjes kan bergen. Een ontzaglijk aantal oesterschelpen ligt tegen den buitendijk aan en hier kan men nogal eens bijzonderheden aantreffen. We vonden eens een oesterschelp van twee jaar, waarop schelpjes van 6, 4, 3, 2 en 1 maand zaten. Hoe men dien leeftijd zoo kan bepalen?

Een kunst is dat niet. De oester groeit vrij regelmatig. Na een jaar kunnen ze 3 à 4 c.M. groot zijn, na 2 jaar 6 à 7 c.M. enz. Oesters van een half jaar zijn 1½ à 2 c.M., van drie maanden 1 à 1½ c.M. De leeftijd kan hieruit berekend worden. Dat gaat natuurlijk bij benadering, want jaarringen of een gewei heeft de oester niet en tanden evenmin.

De oesters zijn hermaphrodiet; verschil in sekse

wordt bij hen dus niet aangetroffen. Als de eieren (ongeveer 1 miljoen per dier) uit de oesters zijn losgeraakt, stijgen ze naar de oppervlakte en vormen een melkwitte massa. Daar worden ook de eitjes

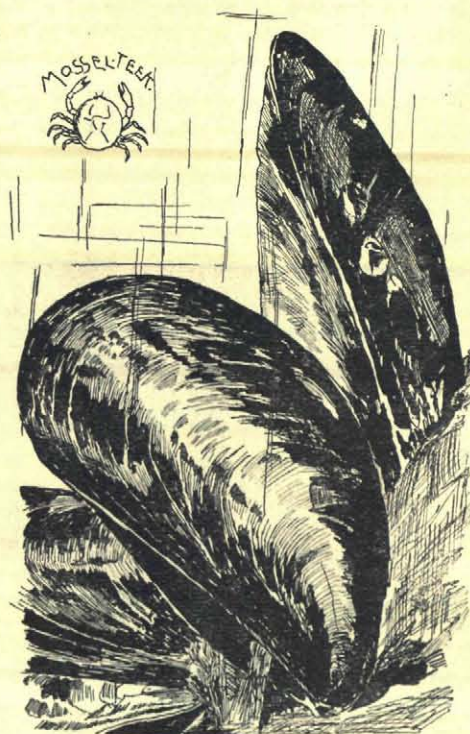
bevrucht. Al heel spoedig komen er zwarte puntjes in de (bevruchte) eitjes, die al grooter en grooter worden en eindelijk naar beneden zinken, waar het „zaad“ zich vastzet aan den bodem en zich begint te ontwikkelen. Treft het nu, dat tegelijkertijd val van mosselzaad plaats grijpt, dan gaan de jonge oestertjes ten gronde, want de mossels stellen dadelijk hunnen byssus (spinklier) in werking en spinnen het oesterbroed er glad onder. Er zijn ook andere oorzaken, waardoor het broed mislukt. Komt het zaad namelijk terecht op de slikkerige gronden, dan verstikken de diertjes; op te harde plaatsen hebben ze te weinig voedsel en op zandige plaatsen worden ze bedolven onder het zand. Om dat te voorkomen, legt men op de oesterbanken dik met kalk bestreken dakpannen neer. Dit neerleggen van de pannen is feitelijk het moeilijkste werk. In verbazend korten tijd is n.l. de pan met een laagje slib bedekt, en dit laagje, hoe dun ook, is in staat het neervallend oesterzaad te doen stikken. Voortdurend moet er dus uitgezien worden, of het zaad nog zweeft en kort voor het zakken (ervaren schippers zien dat gauw) legt men de pannen neer. De oesters zetten zich vast op de kalk, waarmee de pannen bedekt zijn. Tegen den winter worden die pannen getransporteerd naar de oesterputten, groote, gemetselde, vierkante bakken, met sluisdeurtjes er in, om het zeewater en dus het voedsel binnen te laten, en

gelegen of vlak tegen den buitendijk of binnendijks. Hier worden ze goed verzorgd en beschermd tegen hunne vijanden den geheelen winter. In Februari of Maart worden de nu al aardig groote oesters uit de putten gehaald, met het laagje kalk van de pannen gestoken en in „het hospitaal“ gebracht. Men denke hierbij niet aan een of ander ziekenhuis met verplegers en dokters, o neen, de hospitalen zijn niets anders dan groote, geteerde houten ramen, van onder van gevlochten ijzerdraad voorzien. Deze roosters, met oesters bedekt, worden nu in de putten opgestapeld om ze voor sterke stroomen en vijanden te bewaren. Hebben ze zoo een jaar in 't hospitaal gelegen, dan worden de patiënten uitgezaaid op de banken in de Schelde, waar ze tot vollen wasdom komen en eindelijk verhuizen naar de magen der diverse liefhebbers.

Terwijl mossels alle denzelfden vorm van schelp hebben en altijd even glad zijn, is dat bij oesters niet het geval. Men kan dadelijk jonge oesterschelpen van oudere onderscheiden, de eerste zijn niet zoo ruw als de andere. Dit is echter geen gevolg van den leeftijd, maar door den mensch veroorzaakt. Hunne onderschelp — de bolle; de platte ligt boven — volgt in 't groeien alle oneffenheden van het lichaam, waaraan hij bevestigd is. Daar nu de jonge oesters op dakpannen huizen, volgt hieruit dat hunne schelp ook eenigszins glad moet zijn. Men ziet dadelijk het onderscheid tusschen „put-“ en „plaat-“oesters. De „plaat-“oesters zijn gegolfd. De zandplaten zijn n.l. geribd (of gegolfd), 'tgeen veroorzaakt wordt door de af- en aanrollende strandgolfjes en daardoor ook wordt het zand onder de oesters van daan gehaald en weer neergeworpen, welke voortdurende beweging de golfvormige schelpen der „plaat-“oesters ten gevolge heeft. Bij oesters, die niet gekweekt worden, is dat natuurlijk niet het geval, doch duidelijk kan men den indruk van een steentje aan den oester herkennen. Bekend is de kracht, die een oester in zijne sluitspier bezit. Men heeft daarom trent proeven genomen en bevond dat men 5 K.G. aan een oester- en 3½ K.G. aan een mosselschelp hangen moest, om de kleppen maar *eenigszins* te verwijderen.

De mossels worden niet geteeld, zooals de oesters, toch brengt men het mosselzaad (de jonge mosseltjes) wel eens naar plaatsen, die meer geschikt zijn voor hunnen groei. „Zaaien“ of „planten“ noemt men dat. Ze worden evenals de oesters door het rijk verpacht. Men kan dikwijls langs de zeedijken loopend, geheele lappen van de schorren zwart zien van de mossels, die aan hoopjes van vijf à zes aan elkaar gesponnen op 't slik liggen. Die mosselvelden wemelen van krabben en zeesterren, terwijl de meeuwen er ook hun best doen. Ook aan de palen in 't water en aan de steenen van den dijk zitten

mossels en kreukels (alikuiken, *Littorina littorea*). Het plukken daarvan stond vrij en menig keer hebben wij daarvan genoten, want een niet-Zeeuw mag zeggen wat hij wil, mossels en kreukels smaken heerlijk. Ze zien er wel wat glibberig uit en vies

Mossels.

voor sommigen, maar, ziet adellijk wild er zoo smakelijk uit, of doet de geur (!) van Limburgsche kaas onze reukzenuwen zoo aangenaam aan? En zij, die oesters eten, halen hunnen neus op voor mossels, die vrijwel van 'tzelfde maaksel zijn!

In de mossels komt een rood krabje voor, de mosselteek of mosselkrab (*Pinothrus pisum*), dat misschien schadelijk is. Wij hebben er dikwijls naar vernomen, doch van niemand gehoord, dat hij persoonlijk letsel heeft gehad van 't eten van mossels. Ouden van dagen weten te vertellen van menschen, die eene mosselteek naar binnen kregen, met het gevolg, dat hunne keel opzwol, de oogen hen uit het hoofd gingen puilen en ze onder de hevigste pijn stierven. En die oudjes hebben het zelf gezien, maar „'t was al lang geleden!“ Intusschen schijnt het jongere geslacht van dat genot (!) ver-stoken. Hoe het zij, tot nog toe geloof ik nog niet veel van die vergiftigende eigenschappen van dat roode duiveltje, maar als iedere Zeeuw kijk ik voor 'k een mossel eet, eerst onder het hart (de bruine voet) naar teekjes, want om op mijzelf de proef te nemen, daar waag ik me vooreerst niet aan.

Aan mosselen en oesters en aan hunne vijanden en vrienden is nog heel wat waar te nemen, en daarvoor levert Zuid-Beveland een ruim arbeidsveld op. 't Wordt tijd, dat Zeeland eens wat meer door

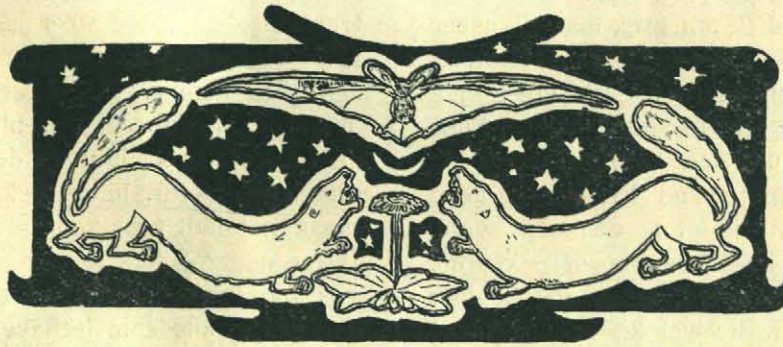
natuurliefhebbers wordt bezocht, want, werkelijk, het zal de moeite loonen, en allicht zal er nog veel ontdekt worden, wat tot nu toe in 't duister was gehuld. 'k Heb gepoogd, een en ander over Zuid-Beveland te zeggen, dat anderen opwekken zou, dit schoone hoekje van den vaderlandschen bodem met een bezoek te vereeren. 'k Heb dood-eenvoudig verteld, wat ik heb waargenomen en dat is niet veel; bovendien zullen vele dier waarnemingen onvolledig zijn, die een ander, beter opmerker misschien juister zal zien en dat juist zou ik gaarne

willen; dat de Zuid-Bevelandsche flora en fauna wat meer bekend werd en dat daardoor de natuurstudie bij de Zeeuwen wat sterker werd.

Komt, natuurliefhebbers, komt dezen zomer in Zeeland en geniet daar van de schoone natuur, van de heerlijke stadsgezichten, het teekenen en fotografeeren overwaard, geniet daar van alles wat de natuur oplevert en dan zult gij erkennen:

„Zeeland was tot nog toe te veel vergeten; we hadden een verzuim goed te maken!“

TRIPLEX.

Lief en leed uit den achterhoek.

In onze jeugd was het waarlijk een evenement, als er een brief uit Goor kwam. Goor! Wel dat was bijna Duitschland, vonden we. Wij logeerden ook wel eens in Arnhem, maar dat was heel wat anders. In Goor sprak men half Duitsch, betaalde met Duitsch geld. Geen wonder, dat we verrukt waren, wanneer wij tegen den vacantietijd een couvert zagen, met de bekende (waarlijk ook wat Duitsche) hand geschreven, want dat beteekende zooveel als een invitatie om een week of drie te komen logeeren. Behalve de vele andere aantrekkelikheden trok me ook de plantenrijkdom aan. Ik had toen al iets, dat naar een herbarium geleek. Wat maar eenige overeenkomst met elkander had, zette ik naast elkander. Zoo vond ik later, toen ik er wat meer van leerde en in Heukels thuisraakte een *epilobium* tusschen de *ranunculaceen* een blad van *alchemilla* vulg. (wat is zoo'n blad toch mooi) tusschen *geranium* bladen; en *papilionaceen*, *labiaten*, *scrophularineen* enz. in schilderachtige wanorde door elkander. Maar ik was een echte liefhebster van planten en bloemen en was op heel goede voet met Schepers, den tuinman. Ik liet me de „*stremonium*“ (*datura stramonium*) wijzen, die niet uit den grond wilde, al werd „ie er uit gebrand,“ ik zag iets van ontginning in 't klein, waar een stuk slechte grond werd verbeterd met lupine „voor den stinkstof

weet u?“, zei de tuinman. Ik zag augurken, asperges, peren, druiven, pruimen, abrikozen en perziken groeien en vond dit heel wat anders, dan ze in A. op tafel te krijgen of in de winkels te zien.

Met hoe weinig kennis ik ook zocht, vond ik toch nog al eens iets bijzonders, ik denk dus, dat er voor ware kenners heel wat te vinden is, zoo niet in Goor zelf, dan toch in den naasten omtrek. In het Sterrebosch, vond ik mijn eerste Orchidee, zonder te weten, dat het er een was, maar mijn gastheer bracht me op de hoogte. Een prachtige tros van witte bloemen met lila teekening. Een poosje later lag ik in een greppel, waar ik een groote gele bloem zag. Helaas, ik heb haar niet kunnen bemachtigen en werd vol krabbels (dat hebben de braamstruiken me geleverd) uit de, gelukkig droge, greppel gehaald. In een bosch bij Lochem, was de grond als bezaaid met *Majanthemum bifolium*, met halfrijpe vruchten. Zoo wijs werd ik eerst vele jaren later, toen ik bij Enschede, in 't voorjaar, een massa van die lieve bloempjes vond, en ze thuiskomende zonder moeite determineerde. Ik heb ze nog zelden gevonden, maar altijd in groote hoeveelheden bij elkander. Een *Leucojum aestivum* heb ik jaren lang gehouden voor een Sneeuwkllokje, tot een kenner mij zeide, dat het iets bijzonders was.